

**RODITELJSTVO NA MINUTU:
STANDARD NAJBOLJEG INTERESA DJETETA,
DISKRECIJSKO PRAVO SUDA I "NAČELO
APROKSIMACIJE" AMERIČKOG PRAVNOG INSTITUTA#**

Richard A. Warshak*

Ovaj tekst obuhvaća str. 143-164 izvornog rada navedenog u naslovu, objavljenog u *University of Baltimore Law Review*, Vol 41. Sva prava pridržava *University of Baltimore Law Review*. Dozvola autora dobijena je temeljem izjave da prijevod služi u edukativne i neprofitne svrhe. Nije dozvoljena prodaja i zarada umnožavanjem i distribucijom teksta. (op.prev.: A. Kramer)

* Profesor kliničke psihologije, *University of Texas Southwestern Medical Center at Dallas* – Sveučilište jugozapadnog medicinskog centra Dallasa u Teksasu. B.S. 1971., *Cornell University*; Ph.D. 1978., *University of Texas Health Science Center* – Centar za medicinsku znanost Sveučilišta u Texasu. Počasćen sam i duboko zahvalan za korisne komentare Profesora Roberta J. Levyja na raniji tekst ovoga rada. Profesorica Barbara Atwood dala je vrijedne povratne informacije. Njezin kritički osvrt, kao i osvrt Profesorice Mary O'Connell na moj prijašnji rad o načelu aproksimacije pomogli su mi objasniti i izbrusiti ideje. John A. Zervopoulos, Ph.D., J.D. pomogao mi je u poboljšanju analize i prezentacije. Ovom je radu pridonio predani rad i oštroumno razumijevanje područja i relevantne literature koje su uložili osoblje i urednici *University of Baltimore Law Review* – *Pravni pregled Sveučilišta Baltimore*. (email: doc@warshak.com).

1. Promicanje stabilnosti i kontinuiteta odnosa roditelj–dijete u situaciji promjena u obitelji povezanih s razvodom

Oslanjanje na prošle odluke u vezi sa sadašnjošću i budućnošću odražava statično viđenje obiteljskih odnosa; *Načela ALI** ne otvaraju prostor za one vrste promjena koje mogu nastati u obitelji nakon razvoda i na učinke koje ove promjene mogu imati na roditeljsko vrijeme.²⁹⁷ Biti samo jedan roditelj sasvim je drugačiji izazov nego biti jedan od dva roditelja u istom domu. Primjerice, nakon razvoda, prosječna majka ima manje vremena i energije za svoju djecu i više problema s upravljanjem njihovim ponašanjem, posebice sinova.²⁹⁸

Osim ako bi na skrbništvo gledali kao na nagradu za prošla djela, odluke o planovima roditeljstva, trebale bi odražavati prosudbe o tome kakva će organizacija najbolje zadovoljiti potrebe djece sad i u budućnosti.²⁹⁹ Razlike u prošloj provedbi relevantne su samo ako predviđaju razlike u budućim roditeljskim kompetencijama i prilagodbi djece.³⁰⁰ No, one to ne čine.

Količina zajedničkog vremena u prošlosti, prije razvoda, čak ne predviđa ni količinu zajedničkog vremena u budućnosti, nakon razvoda.³⁰¹ Među čimbenicima zbog kojih dolazi do ovoga diskontinuiteta su sljedeći: 1) većina majki koje su

* Načela zakona o raspadu obitelji: analiza i preporuke (2002.) Američkog pravnog instituta (American Law Institute – ALI), dalje u tekstu *Načela ALI* (op.prev.).

²⁹⁷ Vidi *Načela ALI, prije u tekstu* * i 2.08 komentar a.

²⁹⁸ Vidi npr. SANFORD L. BRAVER & DIANE O'CONNELL, DIVORCED DADS: SHATTERING THE MYTHS – RAZVEDENI TATE RUŠE MITOVE (1998) (Arizona); E. Mavis Hetherington, Martha Cox, & Roger Cox, *Effects of Divorce on Parents and Children – Učinci razvoda na roditelje i djecu*, u NONTRADITIONAL FAMILIES: PARENTING AND CHILD DEVELOPMENT – NETRADICIONALNE OBITELJI: RODITELJSTVO I RAZVOJ DJECE 233 (Michael E. Lamb ed., 1982.) (Virginia); u saveznoj državi California: JUDITH S. WALLERSTEIN & JOAN BERLIN KELLY, SURVIVING THE BREAKUP: HOW CHILDREN AND PARENTS COPE WITH DIVORCE – PREŽIVLJAVANJE PREKIDA: KAKO SE DJECA I RODITELJI NOSE S RAZVODOM (1980) (California); RICHARD A. WARSHAK, THE CUSTODY REVOLUTION – REVOLUCIJA U SKRBNIŠTVU (1992.) (Texas); Richard A. Warshak, *Father-Custody and Child Development: A Review and Analysis of Psychological Research – Skrbništvo oca i razvoj djece: Pregled i analiza psiholoških istraživanja*, 4 BEHAV. SCI. & L. 185 (1986.) (Texas).

²⁹⁹ SCHEPARD, *prije u tekstu*, bilješka 61, na 168 ("Određba aproksimacije može se također promatrati kao povratak investicije u podizanje djeteta, nagrada pravnog sustava za roditelja koji je proveo više vremena i energije skrbeći o djetetu tijekom braka. . . . Dodjela skrbništva roditelju, međutim, ne bi trebala biti oblik neizravne kompenzacije za vrijeme provedeno u podizanju djeteta. Ovaj argument nije konzistentan s partnerskom teorijom braka, koja najčešće zabranjuje dodjelu bračne stečevine prema njihovim ulogama u stjecanju te imovine."); *vidi također* Richard A. Warshak, *Gender Bias in Child Custody Decisions – Spolne predrasude u odlukama o skrbništvu nad djecom*, 34 FAM. & CONCILIATION CTS. REV. 396, 404 (1996.).

³⁰⁰ Richard A. Warshak, *Punching the Parenting Time Clock: The Approximation Rule, Social Science, and the Baseball Bat Kids – Otkucavanje sata roditeljskog vremena; Načelo aproksimacije, društvene znanosti, i djeca bejzbolske palice*, 45 FAM. CT. REV. 600, 613 (2007.) ("Umjesto uzdizanja bilo kojeg čimbenika iznad svih ostalih, suvremena primjena standarda najboljeg interesa omogućuje multifaktorsko istraživanje potreba pojedinog djeteta što se može redovito dopunjavati pojavom novih saznanja").

³⁰¹ Isto.

provodile proporcionalno više vremena s djecom, ili počinju raditi ili dulje rade izvan kuće, 2) s odrastanjem djeca provode više vremena izvan okruženja svojih roditelja, u školi i s vršnjacima, i 3) otac sad može imati više interakcije s djecom izvan atmosfere napetih bračnih odnosa koji, kao što smo prije razmotrili, drži neke muškarce u nesretnim brakovima te oni provode više vremena izvan kuće i dalje od djece nego što bi to željeli.³⁰²

Pravilo aproksimacije ne omogućuje normalne promjene u udjelu majčinog naspram očevog vremena skrbi o djeci.³⁰³ U obiteljima gdje postoji podjela rada na one koji zarađuju – one koji obavljaju kućanske poslove, razlika između roditelja u roditeljskom vremenu daleko je veća prije i nakon što djeca krenu u osnovnu školu (osim ako se školuju kod kuće).³⁰⁴ U razvodima koji se dogode dok su djeca u predškolskoj dobi, načelo zamrzava dodjeljivanje vremena skrbi na razini koja maksimizira razliku u količini vremena koje djeca provode sa svakim od roditelja.³⁰⁵ Do smanjenja ove razlike došlo bi samo uz pristanak roditelja kojem je dodijeljena većina vremena s djecom.³⁰⁶ Načela ALI ne uspijevaju prepoznati da bi, čak i da je obitelj ostala cjelovita, došlo do značajnog smanjenja te razlike kad djeca krenu u osnovnu školu, a relativna količina vremena koju svaki roditelj provodi sa svakim djetetom, najvjerojatnije bi se mijenjala tijekom djetetova života.³⁰⁷

Načela ALI ocjenjuju važnost oba roditelja, pozivaju na pretpostavljeni minimum količine roditeljskog vremena i utvrđuju da je načelo aproksimacije "stvoren radi

³⁰² Isto na 606–07; vidi E. Mavis Hetherington, *Coping with Family Transitions: Winners, Losers and Survivors – Suočavanje s tranzicijama obitelji: Pobjednici, gubitnici i oni koji su preživjeli*, 60 CHILD. DEV. 1 (1989).

³⁰³ Vidi prije u tekstu bilješku 300.

³⁰⁴ Isto.

³⁰⁵ Isto.

³⁰⁶ Isto.

³⁰⁷ Warshak, *The Approximation Rule*, vidi također Bartlett, vidi također Montenegro v. Diaz, 27 P.3d 289 (2001.) (No. S090699) (prepoznavanje da se potrebe djece s vremenom mijenjaju i da organizacija skrbništva treba odgovoriti takvim promjenama: "Pravilo promijenjenih okolnosti trebalo bi biti fleksibilno i trebalo bi odražavati promjene potreba djece s njihovim odrastanjem."). Vidi također Katharine T. Bartlett, *U.S. Custody Law and Trends in the Context of the ALI Principles of the Law of Family Dissolution – Zakon o skrbništvu i trendovi u kontekstu ALI Načela Zakona o razvodu*, 10 VA. J. SOC. POL'Y & L. 5, 18 (2002.) ("ALI standard o prošloj skrbi . . . indiferentan je prema prirodi organizacije prošle skrbi.") U Richard A. Warshak, *The Approximation Rule, Child Development Research, and Children's Best Interests After Divorce – Načelo aproksimacije, istraživanja dječjeg razvoja i najbolji interes djeteta nakon razvoda*, 1 CHILD DEV. PERSP. 119, 123 (2007.) i u Warshak, *prije u tekstu bilješka 16 (300)*, na 618 n.67, greškom sam citirao ovaj navod kako bih naglasio kako načelo ne uvažava kvalitetu skrbi u korist isključivog fokusa na količinu skrbi. Međutim, provjeravajući kontekst prilikom pripreme ovoga rada, jasno je da upravo ta izjava u vezi s indiferentnošću ima za namjeru podvući činjenicu da načelo nema pretpostavki o prirodi prošle raspodjele skrbi za dijete. Iako je, kao što u nastavku pokazujem, načelo indiferentno prema kvaliteti skrbi osim u ekstremnim slučajevima zlostavljanja ili zanemarivanja djeteta, indiferentnost na koju se poziva gornja rečenica, ima jasno različitu konotaciju. Vidi također Barbara A. Atwood, *Comment on Warshak: The Approximation Rule as a Work in Progress – Komentar na Warshaka: Načelo aproksimacije kao radovi u tijeku*, 1 CHILD. DEV. PERSP. 126, 127 ("[načelo aproksimacije] bit će naklonjeno ženama samo do one mjere u kojoj se roditelji drže tradicionalnih rodnih uloga.").

zaštite najviše razine stabilnosti u djetetovu životu."³⁰⁸ Ipak, *Načela ALI* stavljaju jasan prioritet na održavanje stabilnosti djetetova odnosa s roditeljem koji se smatra primarnim skrbnikom: "Razvod roditelja može od njih zahtijevati promjene radnog rasporeda i rasporeda njihovih obveza. Neizbježnost takvih promjena, međutim, čini još poželjnijim stabilnost u onim stvarima na koje sud može utjecati, posebice djetetove odnose s primarnim skrbnikom."³⁰⁹ Ovo nameće pitanje, ako je stabilnost poželjna, zašto ne sačiniti plan roditeljstva koji čuva stabilnost djetetovih odnosa s oba roditelja? Takav dvostruki fokus na roditelje sukladan je s poglavljem *Načela ALI* koje definira da najbolji interesi djeteta uključuju "kontinuitet postojećih privrženosti roditelj djeteta" i "značajni kontakt između djeteta i svakog roditelja."³¹⁰

Nasuprot tomu, standard najboljeg interesa ne daje prioritet odnosu jednog roditelja s djetetom.³¹¹ U nekim slučajevima, raspored vremena koji sud nameće, bit će sličan ishodu načela aproksimacije.³¹² U drugim slučajevima, raspored može povećati udio vremena s jednim roditelja radi prilagodbe promjenama nakon razvoda i nadoknade gubitka dnevnog kontakta.³¹³ Standard najboljeg interesa omogućuje fleksibilnost; načelo aproksimacije to ne omogućuje.³¹⁴

Naglasak *Načela ALI* na zadržavanju djetetova odnosa s primarnim skrbnikom možda je pod utjecajem istraživanja provedenih nad djecom u samostalnom skrbništvu.³¹⁵ Općenito, ta istraživanja izvještavaju o relativno visokoj korelaciji između pozitivne prilagodbe djece nakon razvoda te psihološkoj prilagodbi i

³⁰⁸ AM. LAW INST., PRINCIPLES OF THE LAW OF FAMILY DISSOLUTION: ANALYSIS AND RECOMMENDATIONS – AMERIČKI PRAVNI INSTITUT, NAČELA ZAKONA O RASPADU OBITELJI: ANALIZA I PREPORUKE, (*dalje u tekstu Načela ALI*) (2002); Warshak, *The Approximation Rule; In re Marriage of Powers*, No. 07-0006, 2008 WL 2312873, na *2, *3 (Iowa May 16, 2008) (quoting Katharine T. Bartlett, *Child Custody in the 21st Century: How the American Law Institute Proposes to Achieve Predictability and Still Protect the Individual Child's Best Interests – Skrbništvo nad djetetom u 21. stoljeću: Kako Američki pravni institut predlaže postizanje predvidljivosti, a ipak i zaštite najboljih interesa pojedinog djeteta*, 35 WILLAMETTE L. REV. 467, 473 (1999.)); *vidi također* Katharine T. Bartlett, *U.S. Custody Law and Trends in the Context of the ALI Principles of the Law of Family Dissolution – Zakon o skrbništvu u SAD-u i trendovi u kontekstu ALI načela zakona o raspadu obitelji*, 10 VA. J. SOC. POL'Y & L. 5, 18 (2002.) ("Standard ALI o prošloj skrbi . . . indiferentan je prema prirodi prošle organizacije skrbi"). U Richard A. Warshak, *The Approximation Rule, Child Development Research, and Children's Best Interests After Divorce – Načelo aproksimacije, istraživanja dječjeg razvoja i najbolji interes djeteta nakon razvoda*, 1 CHILD DEV. PERSP. 119, 123 (2007.) i u Warshak, *prije u tekstu*, bilješka 16 (300), na 618 n.67. *Vidi također* Atwood, *prije u tekstu* bilješka 94 (307), na 127.

³⁰⁹ *Vidi Načela ALI, prije u tekstu* bilješka 308 i 2.08 komentar b.

³¹⁰ Isto. i Richard A. Warshak, *Punching the Parenting Time Clock: The Approximation Rule, Social Science, and the Baseball Bat Kids*, 45 FAM. CT. REV. 600, 613 (2007) ("Umjesto uzdizanja bilo kojeg čimbenika iznad svih ostalih, suvremena primjena standarda najboljeg interesa omogućuje multifaktorsko istraživanje potreba pojedinog djeteta što se može redovito dopunjavati pojavom novih saznanja").

³¹¹ Warshak, *The Approximation Rule, prije u tekstu* bilješka 192 (i 308), na 123

³¹² Isto.

³¹³ Isto.

³¹⁴ Isto.

³¹⁵ Isto.

kvaliteti roditeljstva koju pruža roditelj s kojim dijete stanuje.³¹⁶ Osim toga, neki psiholozi vjeruju da djeca imaju upadljiviju privrženost jednom roditelju nego drugom.³¹⁷ Takve nalaze treba razmatrati skupa s istraživanjima koja dokumentiraju štetu za djecu koja iskuse dramatični gubitak učestalosti kontakta s ocem s kojim ne stanuju u usporedbi s dnevnim kontaktom prije razvoda na koji su bila naviknuta.³¹⁸ Također, istraživanja iz 1950-tih i 1960-tih, kad je raspodjela vremena skrbi između majki i očeva bila izraženija nego što je to danas, pokazuju povezanost dugoročnih rizika za fizičko zdravlje s lošom povezanošću s ocem kao i s majkom u djetinjstvu.³¹⁹ Bez obzira na temelje inspiracije, naglasak *Načela ALI* na prošlom vremenu skrbi za djecu i na očuvanju stabilnosti djetetova odnosa s jednim roditeljem riskira narušiti vlastite proglašene vrijednosti djetetova odnosa s oboje roditelja nakon razvoda, što je vrijednosti koja ima široki konsenzus među znanstvenicima na području razvoja djece.³²⁰

³¹⁶ Za pregled te literature vidi Joan B. Kelly & Robert E. Emery, *Children's Adjustment Following Divorce: Risk and Resilience Perspectives – Prilagodba djece nakon razvoda: Perspektive rizika i otpornosti*, 52 FAM. REL. 352, 356–58 (2003.).

³¹⁷ Zeynep Biringen i sur., *Commentary on “Blanket Restrictions: Overnight Contact Between Parents and Young Children”* – 40 FAM. CT. REV. 204,–205 (2002.). *No, vidi* Richard A. Warshak, *Who Will be There When I Cry in the Night?: Revisiting Overnights—A Rejoinder to Biringen et al.*, – *Tko će biti tu kad zaplačem po noći? Preispitivanje noćenja—Odgovor na Biringen i sur.*, 40 FAM. CT. REV. 208, 210–11 (2002.) (rasvjetljava značajne pogreške u tvrdnjama Biringena i sur.).

³¹⁸ Za pregled te literature vidi Joan B. Kelly, *Children's Living Arrangements Following Separation and Divorce: Insights from Empirical and Clinical Research – Organizacija života djece nakon razdvajanja i razvoda roditelja: Uvid iz empirijskih i kliničkih istraživanja*, 46 FAM. PROCESS 35, 45 (2007.). ; Joan B. Kelly, *Developing Beneficial Parenting Plan Models for Children Following Separation and Divorce – Razvoj korisnih modela planova roditeljstva za djecu nakon razdvajanja i razvoda roditelja*, 19 J. AM. ACAD. MATRIMONIAL L. 237, 237–38, 240, 242–43 (2005.).

³¹⁹ Pregled ovih istraživanja dat je u William V. Fabricius, Karina R. Sokol, Diaz & Sanford L. Braver, *Parenting Time, Parent Conflict, Parent–Child Relationships, and Children's Physical Health – Roditeljsko vrijeme, sukob među roditeljima, odnosi roditelj-dijete i fizičko zdravlje djece*, u PARENTING PLAN EVALUATIONS: APPLIED RESEARCH FOR THE FAMILY COURT – PROCJENE PLANA RODITELJSTVA: PRIMIJENJENO ISTRAŽIVANJE ZA OBITELJSKI SUD, (Kathryn Kuehnle & Leslie Drozd, urednici Forthcoming 2012) .

³²⁰ Vidi npr., Warshak i sur., Pismo Richard A. Warshaka i sur. kao Prijatelja suda u ime djece LaMusga, *In re Marriage of LaMusga*, 88 P.3d 81 (Cal. 2004.) (No. S107355), *dostupno na* <http://www.warshak.com/publications/articles-comp.html>; Pismo za Leslie Ellen Shear i sur. kao podrška Prijateljima suda, u re *Montenegro v. Diaz*, 27 P.3d 289 (2001.) (No. S090699), *dostupno na* <https://public.me.com/lescfls> (click “LAAC Relocation” then “Montego Amicus Brief.wpd”). Pismo je podržalo i potpisalo dvadeset-osam stručnjaka društvenih znanosti. *Isto. Vidi bilješku 348 dalje u tekstu* u izjavi osamnaest stručnjaka. Za više o razvoju snažnih veza između djeteta i oboje roditelja, vidi Michael E. Lamb, Kathleen J. Sternberg, & Ross A. Thompson, *The Effects of Divorce and Custody Arrangements on Children's Behavior, Development, and Adjustment – Učinci razvoda i organizacije skrbnitva na ponašanje, razvoj i prilagodbu djece*, 35 FAM. & CONCILIATION CTS. REV. 393, 393, 400–01 (1997.).

Važnost očuvanja visoko kvalitetnih odnosa s oba roditelja naglašavaju istraživanja koja dokazuju narušavanje odnosa otac – dijete³²¹ nakon razvoda i dobrobit od većeg uključivanja očeva.³²² Literatura nije dosljedna kad se radi o odnosu prilagodbe djece i učestalosti kontakta s očevima (što nije isto što i količina i vrsta kontakta).³²³ Bolji prediktori ishoda za dijete jesu količina vremena s ocem, osjetljivost očeva za potrebe djeteta, i emocionalna kvaliteta odnosa.³²⁴ Dobrobit uključenosti oca najočitija je kad majka cijeni odnos otac-dijete, kad dijete svjedoči nevelikom otvorenom sukobu među roditeljima i kad je otac razmjerno dobro prilagođen, suportivan i autoritativan.³²⁵ Ostali čimbenici koji imaju učinak na utjecaj kontakta otac – dijete jesu duljina kontakta, vrsta aktivnosti koje očevi dijele sa svojom djecom, razina do koje prijelaz između dva doma izbjegava izlaganje djece među-roditeljskom sukobu (prijelazi se mogu obavljati na neutralnim mjestima poput škole, tako da roditelji nisu blizu jedni drugima), i remeti li kontakt društveni život i izvannastavne aktivnosti djeteta (što se s preseljenjem češće događa).

³²¹ BILLER, FATHERS AND FAMILIES: PATERNAL FACTORS IN CHILD DEVELOPMENT – OČEVI I OBITELJI: OČINSKI ČIMBENICI U RAZVOJU DJECE (1993.); THE ROLE OF THE FATHER IN CHILD DEVELOPMENT – ULOGA OCA U RAZVOJU DJETETA (Michael E. Lamb ed., 3d ed. 1997.); HETHERINGTON & KELLY, ("Standard najboljeg interesa ukazivao je na volju dijela pravnog sustava da razmotri ishode skrbništva za svaki slučaj posebno, umjesto donošenja odluka o djeci kao o vrsti ili homogenoj skupini."). E. MAVIS HETHERINGTON & JOHN KELLY, FOR BETTER OR WORSE: DIVORCED RECONSIDERED – I U DOBRU I U ZLU: PREISPITANI RAZVEDENI, 275 (2002) ("Sumnjajte u prosjeke i fokusirajte se na raznolikost. Prosjeci skrivaju veliku raznolikost toga kako pojedinci, muškarci i žene, dječaci i djevojčice funkcioniraju u intimnim odnosima, i kako se suočavaju s promjenama i propasti tih veza, a oni moraju izgraditi novi život. Raznolikost, a ne predvidivost ili neizbježnost puteva i smjerova u intimnim odnosima tijekom života, jest ta koja je upadljiva. . . . Velika je raznolikost smjerova kojima se kreće nakon raspada braka, u životu u jednoroditeljskom domu, i u novim bračnim i izvanbračnim vezama."), Patrick Parkinson & Bruce Smyth, *Research: Satisfaction and Dissatisfaction with Father-Child Contact Arrangements in Australia – Istraživanje: Zadovoljstvo i nezadovoljstvo organizacijom kontakta otac-dijete u Australiji*, 16 CHILD. & FAM. LAW Q. 289, 289–304 (2004); Seth J. Schwartz & Gordon E. Finley, *Mothering, Fathering, and Divorce: The Influence of Divorce on Reports of and Desires for Maternal and Paternal Involvement – Majčinstvo, očinstvo i razvod: Utjecaj razvoda na izvješća i želje za majčinsku i očinsku uključenost*, 47 FAM. CT. REV. 506, 506–522 (2009.); Zill i sur., *Long-Term Effects of Parental Divorce on Parent-Child Relationships, Adjustment, and Achievement in Young Adulthood – Dugoročni učinci razvoda roditelja na odnose roditelj-dijete, na prilagodbu i postignuća u mladoj odrasloj dobi*, 7 J. FAM. PSYCHOL. 91, 100 (1993.) (izjavljuje da, iako odrasla, djeca razvedenih roditelja češće nego ona iz cjelovitih obitelji imaju brojne probleme, većina ih je bila u okvirima normale na svim mjerama osim jedne: jedini problem koji je pogađao skupinu djece razvedenih bila je kvaliteta odnosa sa svojim ocem). Dvoje od troje djece razvedenih patilo je od kronično lošeg odnosa sa svojim ocem koji se s vremenom nije poboljšao.

³²² BILLER, *prije u tekstu* bilješka 321; HETHERINGTON & KELLY, *prije u tekstu* bilješka 321; Patrick Parkinson & Bruce Smyth, *prije u tekstu* bilješka 321; Seth J. Schwartz & Gordon E. Finley, *prije u tekstu* bilješka 321; Zill i sur., *prije u tekstu* bilješka 321.

³²³ Paul R. Amato & Joan G. Gilbreth, *Nonresident Fathers and Children's Well-Being: A Meta-Analysis – Očevi s kojima djeca ne stanuju i dobrobit djece: Meta analiza*, 61 J. MARRIAGE & FAM. 557, 557–559 (1999.); Kelly, *prije u tekstu* bilješka 321; Kelly, *prije u tekstu* bilješka 318, na 247.

³²⁴ BILLER, *prije u tekstu* bilješka 321, na 111, 130, 190; Kelly, *prije u tekstu* bilješka 321, na 45.

³²⁵ Paul R. Amato & Sandra J. Rezac, *Contact with Residential Parents, Interparental Conflict, and Children's Behavior – Kontakt s roditeljem s kojim dijete stanuje, međuroditeljski sukob i ponašanje djece*, 15 J. FAM. ISSUES 191, 192–93, 205 (1994.); Kelly, *prije u tekstu* bilješka 321, na 41, 45.

U istraživanjima je aktivna uključenost kompetentnih razvedenih očeva povezana s pozitivnijom prilagodbom djece, ali je jedna utjecajna analiza iz 1999. otkrila relativno slabu vezu između učestalosti kontakta i ishoda za dijete poput depresije, agresije i školskog uspjeha.³²⁶ Ta je analiza dovela neke istraživače u sumnju u vezi s vrijednošću povećanja količine roditeljskog vremena razvedenih očeva.³²⁷ Bliži pogled na istraživanje pokazuje da su nedosljedni rezultati nastali zbog nepouzdanih mjerenja koja miješaju učestalost kontakta s količinom roditeljskog vremena.³²⁸ Dodatna podrška davanju veće težine vrsti uključenosti nego učestalosti kontakta dolazi iz istraživanja Ministarstva obrazovanja koje je uključilo gotovo 17.000 djece.³²⁹ Izvještavajući o povezanosti između veće uključenosti očeva u školske aktivnosti i boljeg ponašanja te ocjena njihove djece, studija zaključuje, "Nije kontakt sam po sebi taj koji je važan, već su to prije druge dimenzije uključenosti koje su povezane s kontaktom, koje su korisne u dječjim životima. Zaista, kontakt može biti dvostruki mač ako je dovoljan da bi djecu mučio, a nedovoljan da bi ih zadovoljio."³³⁰

Nedavna istraživanja nalaze da se odnosi između djece koja studiraju i očeva poboljšavaju razmjerno količini vremena koje su s njima provodila nakon razvoda, što je korist koja prati i uključuje djecu koja su bila podjednako sa svakim od roditelja.³³¹ Ne samo da se dugoročno s više roditeljskog vremena poboljšava odnos između oca i djeteta, već ta blagodat ne oduzima ništa od sigurnosti odnosa majka – dijete koja ostaje konstantna, dok se roditeljsko vrijeme

³²⁶ Fabricius i sur., *prije u tekstu* bilješka 319, na 13; Daniel N. Hawkins, Paul R. Amato & Valerie King, *Nonresident Father Involvement and Adolescent Well-Being: Father Effects or Child Effects? – Uključenost oca s kojim dijete ne stanuje i dobrobit adolescenata: Učinci oca ili djeteta?*, 72 AM. SOC. REV. 990, 990–91 (2007.).

³²⁷ *Vidi npr.*, Hawkins, i sur., *prije u tekstu* bilješka 326, na 1003; Susan D. Stewart, *Nonresident Parenting and Adolescent Adjustment: The Quality of Nonresident Father–Child Interaction – Roditeljstvo roditelja s kojim dijete ne stanuje i prilagodba adolescenata: Kvaliteta interakcije oca s kojim dijete ne stanuje – dijete*, 24 J. FAM. ISSUES 217, 218 (2003.).

³²⁸ Fabricius i sur., *prije u tekstu* bilješka 319, na 4–5.

³²⁹ CHRISTINE WINQUIST NORD, DEEANN BRIMHALL & JERRY WEST, NAT'L CTR. FOR EDUC. STATISTICS, U.S. DEP'T OF EDUC., FATHERS' INVOLVEMENT IN THEIR CHILDREN'S SCHOOLS – UKLJUČENOST OČEVA U ŠKOLE KOJE POHAĐAJU NJIHOVA DJECA, na v, 75–76 & n.30 (1997.), *dostupno na* <http://nces.ed.gov/pubs98/98091.pdf>.

³³⁰ *Isto* na 75–78 (fusnota izostavljena).

³³¹ Potencijalno alternativno objašnjenje povezanosti između roditeljskog vremena i emocionalne sigurnosti je da količina roditeljskog vremena odražava od prije postojeću kvalitetu odnosa. Primjerice, nezainteresirani bi očevi mogli odabrati ili bi im moglo biti dodijeljeno malo vremena; vrlo zainteresirani i kompetentni očevi mogli bi završiti s više vremena. Za podatke koji bacaju sumnju na ovu alternativnu hipotezu, vidi Fabricius i sur., *prije u tekstu* bilješka 321, na 13 (objašnjava da su danas dokazi sukladni hipotezi da "količina roditeljskog vremena ima uzročni učinak na sigurnost odnosa [otac-dijete]"). Fabricius i sur., *prije u tekstu* bilješka 321, na 214, razmatraju sa skepticizmom objašnjenje samoizbora o povezanosti između roditeljskog vremena i posljedične emocionalne sigurnosti. Oni ističu dokaze da većina djece i očeva želi više zajedničkog vremena, ali se očevima zabranjuje ili ih se odgovara od dobijanja dodatnog vremena. *Isto*.

oca povećava do, i uključuje, podjednako vrijeme.³³²

Kako se o većini organizacija skrbništva odlučuje bez sudskog postupka, ostaje pitanje do kojeg opsega postojeći podaci istraživanja služe kao korisne smjernice u formiranju standardnog načela za odluke o skrbništvu koje donosi sud.³³³

Posebice, uočavaju li se blagodati za djecu od povećanog roditeljskog vremena u visoko-konfliktnim obiteljima? Studije koje mjere učestalost kontakata umjesto količine vremena izvještavaju o različitim rezultatima.³³⁴ Neke studije izvještavaju da su česti kontakti otac – dijete u visoko-konfliktnim obiteljima povezani sa slabijim ishodima za dijete³³⁵. Neke studije ne nalaze štetnih učinaka čestih kontakata u visoko-konfliktnim obiteljima.³³⁶ Jedna studija nalazi negativne učinke čestih kontakata s ocem na dječake, ali ne na djevojčice.³³⁷ Druga studija nalazi negativne učinke na djevojčice, ali ne na dječake.³³⁸ Neke studije izvještavaju da je bolja prilagodba djece povezana s češćim kontaktima djeteta s

³³² *Vidi općenito* William V. Fabricius, Sanford L. Braver, Priscila Diaz & Clorinda E. Velez, *Custody and Parenting Time: Links to Family Relationships and Well-Being After Divorce – Skrbništvo i roditeljskov vrijeme: Povezanost s obiteljskim odnosima i dobrobiti nakon razvoda u* THE ROLE OF THE FATHER IN CHILD DEVELOPMENT – ULOGA OCA U RAZVOJU DJETETA 201, 212–13 (Michael E. Lamb, ur., 5. izd. 2010.) (izvještava o istraživanju u kojem je oko 60% odvjetnika obiteljskog prava smatralo da je pravni sustav Arizone pristran u korist majki, a samo ih je 35% smatralo da sustav nije spolno pristran). Viđenje pristranosti nije se razlikovalo ovisno o spolu odvjetnika, ni između odvjetnika čiji su klijenti pretežno majke ili očevi. *Isto* na 212. Ista je studija izvijestila da je opća populacija još češće uočavala "naginjanje" prema majkama (83%) dok ih je samo 16% smatralo da je pravni sustav nepristran. *Isto* na 213.

³³³ *Isto* na 210; Kelly, *prije u tekstu* bilješka 319.

³³⁴ Fabricius i sur., *prije u tekstu* bilješka 332.

³³⁵ *Vidi npr.*, E. MAVIS HETHERINGTON, *Should We Stay Together for the Sake of the Children? – Trebamo li ostati zajedno radi djece?*, u COPING WITH DIVORCE, SINGLE PARENTING, AND REMARRIAGE – SUOČAVANJE S RAZVODOM, SAMOSTALNIM RODITELJSTVOM I PONOVNIM BRAKOM 93, 99 (E. Mavis Hetherington, ur., 1999.). Studija koja se najčešće citira u prilog ograničavanja diskrecijskog prava suda da odredi raspored kontakata roditelja i djeteta koji bi bio opsežniji u slučajevima visoko-konfliktnih parova (koje zagovornici ponekad izjednačavaju sa svakim parom koji svoj spor rješava na sudu) je Janet R. Johnston, Marsha Kline & Jeanne M. Tschann, *Ongoing Postdivorce Conflict: Effects on Children of Joint Custody and Frequent Access – Trajni sukob nakon razvoda: Učinci zajedničkog skrbništva i čestog pristupa roditelja s kojim djeca ne žive, djeci*, 59 AM. J. ORTHOPSYCHIATRY 576, 588 (1989.). *Vidi npr.*, *In re* Marriage of Gayden, 280 Cal. Rptr. 862, 865 (Cal. Ct. App. 1991.); *Matter of Adoption of Franciso A.*, 866 P.2d 1175, 1188 (N.M. 1993.); *In re* Custody of H.S.H.-K., 533 N.W.2d 419, 440 (Wis. 1995.). Komentatori često previdaju činjenicu da, iako Johnston i sur. izvještavaju o povezanosti čestih kontakata i negativnih ishoda u visoko-konfliktnim obiteljima, taj je rezultat ograničen na obitelji gdje je sud dosudio samostalno skrbništvo. Djeca u visokokonfliktnim obiteljima koja mjesečno provode dvanaest do trinaest dana mjesečno s ocem, nisu bila lošije prilagođena od one u samostalnom skrbništvu majki. *Isto*.

³³⁶ *Vidi npr.*, CHRISTY M. BUCHANAN, ELEANOR E. MACCOBY & SANFORD M. DORNBUSCH, *ADOLESCENTS AFTER DIVORCE – ADOLESCENTI NAKON RAZVODA* 159–60 (1996.); Margaret Crosbie-Burnett, *Impact of Joint Versus Sole Custody and Quality of the Coparental Relationship on Adjustment of Adolescents in Remarried Families – Utjecaj zajedničkog naspram samostalnog skrbništva i kvalitete odnosa roditelja na prilagodbu adolescenata u obiteljima koje su u sljedećem braku*, 9 BEHAV. SCI. & L. 439, 446 (1991.).

³³⁷ *Vidi* Amato & Rezac, *prije u tekstu* bilješka 325, na 200.

³³⁸ *Vidi* Johnston i sur., *prije u tekstu* bilješka 335, na 585.

ocem u visoko-konfliktnim obiteljima.³³⁹

Jedno objašnjenje za ove nekonzistentne rezultate je da su neke mjere učestalosti kontakta pokazatelji učestalosti prelaska djeteta između dva doma.³⁴⁰ Česti prelasci u nazočnosti dva roditelja koji se teško nose sa sukobom izlažu djecu većoj napetosti.³⁴¹ Planovi roditeljstva o vremenu koji ravnomjernije raspoređuju vrijeme djeteta u domu svakog roditelja, mogu umanjiti vjerojatnost takvog štetnog izlaganja djece³⁴² planirajući dulje periode vremena sa svakim roditeljem, što smanjuje broj prelazaka između dva doma,³⁴³ i korištenjem lokacija i načina prelaska koji dijete štite od izlaganja napetosti zbog svađe roditelja, kao što je, npr., da jedan roditelj odvede dijete u školu ujutro, a drugi ga roditelj iz škole preuzima poslije podne.³⁴⁴

Prilagodba strukture i mjesta prelaska radi smanjenja djetetove izloženosti sukobu izbjegava mane smanjivanja roditeljskog vremena od onoga što bi inače bilo optimalno za dijete. A smanjivanje roditeljskog vremena zbog sukoba sa sobom nosi negativne strane slanja loše poruke roditeljima da stvaranje ili

³³⁹ *Vidi npr.*, William V. Fabricius & Linda J. Luecken, *Postdivorce Living Arrangements, Parent Conflict, and Long-Term Physical Health Correlates for Children of Divorce – Organizacija života nakon razvoda, roditeljski sukob i korelati dugoročnog fizičkog zdravlja za djecu razvedenih*, 21 J. FAM. PSYCHOL. 195, 202 (2007.); J. M. Healy, Jr., J. E. Malley & A. J. Stewart, *Children and Their Fathers After Parental Separation – Djeca i njihovi očevi nakon razdvajanja roditelja*, 60 AM. J. ORTHOPSYCHIATRY 531, 541 (1990.); Lawrence Kurdek, *Custodial Mothers' Perceptions of Visitation and Payment of Child Support by Noncustodial Fathers in Families with Low and High Levels of Preseparation Interparent Conflict – Percepcija majki koje imaju samostalno skrbništvo nad djecom, o posjećivanju i plaćanju doprinosa za uzdržavanje djece očeva koji nemaju skrbništvo nad djecom u obiteljima s niskim i visokim razinama međuroditeljskog sukoba prije razdvajanja*, 7 J. APPLIED DEV. PSYCHOL. 307, 320 (1986).

³⁴⁰ *Vidi npr.*, Johnston i sur., *prije u tekstu* bilješka 335, na 588.

³⁴¹ *Vidi Kelly, prije u tekstu* bilješka 319, na 44–45.

³⁴² *Vidi npr.*, isto. na 45.

³⁴³ Dulji blokovi vremena omogućuju djeci osjećaj da žive sa svakim od roditelja umjesto da s njima privremeno borave. No, razvojni psiholozi upozoravaju da mlađoj djeci trebaju kraći periodi vremena kad dijete nije s jednim od roditelja *Vidi npr.* Kelly, *prije u tekstu* bilješka 319, na 46 (citira Joan B. Kelly & Michael E. Lamb, *Using Child Development Research to Make Appropriate Custody and Access Decisions – Korištenje istraživanja razvoja djece radi donošenja prikladnih odluka o skrbništvu i pristupu djeci*, 38 FAM. & CONCILIATION CTS. REV. 297–311 (2000.)) ("Radi očuvanja i konsolidiranja privrženosti formirane s oba roditelja prije razdvajanja, važno je za malu djecu da imaju česte kontakte, uključujući noćenja, s podobnim roditeljem s kojim ne žive, bez produljenih odvajanja od bilo kojeg roditelja."). Marsha K. Pruett, *Applications of Attachment Theory and Child Development Research to Young Children's Overnights in Separated and Divorced Families – Primjena teorije privrženosti i istraživanja dječjeg razvoja na noćenja male djece u razdvojenim i razvedenim obiteljima*, u OVERNIGHTS AND YOUNG CHILDREN: ESSAYS FROM THE FAMILY COURT REVIEW – NOĆENJA I MALA DJECA: ESEJI IZ REVIJE OBITELJSKOG SUDA 5–12 (2005.). Marsha K. Pruett, Rachel Ebling, & Glendessa Insabella, *Critical Aspects of Parenting Plans for Young Children – Kritički aspekti planova roditeljstva za malu djecu*, 42 FAM. CT. REV. 39–59 (2004); Richard A. Warshak, *Blanket Restrictions: Overnight Contact Between Parents and Young Children – Ograničenje noćenja: Kontakt između roditelja i male djece tijekom noći*, 40 FAM. CT. REV. 204–207 (2002.).

³⁴⁴ *Npr.*, Kelly, *prije u tekstu* bilješka 319, na 47 ("Zato što djeca tipično vole oba roditelja, smanjenje kontakta može ne biti najbolje rješenje. Umjesto toga valja tražiti organizaciju i intervencije koje će smanjiti sukob i njegov utjecaj na djecu. Prisustvo zaštite koja djecu štiti od sukoba roditelja trebala bi se procijeniti i poticati, prijelazi bi trebali biti organizirani na neutralnim mjestima, poput škole i vrtića, i trebalo bi primijeniti medijaciju ili intervenciju radi roditeljske koordinacije.")

održavanje sukoba može biti učinkovita strategija za izbjegavanje zajedničkog skrbništva. Također, istovrsna politika obeshrabrivanja podijeljenog roditeljskog vremena kad postoji sukob previda heterogenost dinamike među-roditeljskog sukoba.³⁴⁵ U procjeni implikacija sukoba za odluke o skrbništvu, sudovi, radeći sukladno standardu najboljeg interesa, mogu čuti dokaze koji idu dalje od utvrđivanja prisustva sukoba i koji bacaju svjetlo na dinamiku sukoba i doprinos svake od stranaka sukobu.³⁴⁶

Studije koje mjere količinu roditeljskog vremena (relevantnije su za procjenu prijedloga poput načela aproksimacije) nasuprot učestalosti kontakata izvještaju o konzistentnim dokazima da više roditeljskog vremena nije povezano s lošijim ishodima za djecu u visoko-konfliktnim obiteljima, da ono zapravo jača odnose roditelj–dijete i može dijete zaštititi od nekih negativnih učinaka izloženosti među-roditeljskom sukobu.³⁴⁷

³⁴⁵ Vidi Braver i sur., prije u tekstu bilješka 319, na 212, 229, 232.

³⁴⁶ Više autora upozorava na uobičajeni fenomen u sporovima za skrbništvo gdje jedan roditelj nastoji marginalizirati odnos drugog roditelja s djecom, a sukob se generira samo zato što drugi roditelj odbija prihvatiti da ga se ukloni iz života djece. Vidi npr., Joan B. Kelly, *Parents with Enduring Child Disputes: Multiple Pathways to Enduring Disputes – Roditelj s trajnim sporovima oko djece: Višestruki putevi do trajnih sporova*, 9 J. FAM. STUD. 37, 38 (2003.) ("U ne manje od jedne trećine trajnih sporova roditelja, više godina nakon razdvajanja ili razvoda, jedan je roditelj prepoznatljivo taj koji je visoko-konfliktni. U tim slučajevima, drugi se roditelj emocionalno udaljuje i financijski je iscrpljen i emocionalno zlostavljan zbog trajnog pravog sukoba oko djeteta. Visoko-konfliktni roditelj stalno vuče drugoga u pravne bitke putem beskrajskih pritužbi sudu, uključujući ponovljene neutemeljene optužbe, nepoštovanje sudskih odluka, i neprikladna ponašanja poput špijuniranja i uznemiravanja koja zahtijevaju pravna rješenja. Propust stručnjaka da razlikuju te roditelje pridonosi ne samo stresu i velikoj frustraciji drugog roditelja, već također ne uspijeva dovesti do prikladnih rješenja."); Michael E. Friedman, *The So-Called High-Conflict Couple: A Closer Look – Takozvani visokokonfliktni par: Pogled izbliza*, 32 AM. J. FAM. THERAPY 101, 114 (2004.) ("U vezi sa sukobom koji vode roditelji s graničnim ili narcističkim poremećajem ličnosti, čini se da postoji suglasje da bivši supružnici narcistički poremećenih pojedinaca mogu malo učiniti kako bi izbjegli konfliktni odnos, osim da se povinuju njihovim željama. . . . Narcistički poremećeni roditelji sposobni su u biti jednostrano kreirati i održati sukob nakon razvoda."); isto. na 116 ("Kad se ideja visoko-konfliktnog para koristi za zamračivanje nečega što je zapravo sukob oko skrbništva/pristupa i kad se koristi radi utjecaja na ishod toga sukoba u korist roditelja koji ga kreira pokušavajući isključiti ili marginalizirati drugog roditelja, imamo ozbiljno pogrešnu primjenu prava. . . . Gubimo prilike za intervenciju koja može smiriti borbu.") Refleksna pretpostavka suda da su svi sukobi izazvani bilateralno odražava se u klišeju, "Majka Tereza ne udaje se za Saddama Husseina." Za kritiku ove pretpostavke, vidi Richard A. Warshak, *Stop Divorce Poison*, HUFFINGTON POST (Nov. 8, 2010.), http://www.huffingtonpost.com/richard-warshak/stop-divorce-poison_b_778889.html. Za dokaze da dinamika sukoba utječe na to kako bi javnost rasporedila roditeljsko vrijeme, vidi Braver i sur., prije u tekstu bilješka 319, na 232–33, gdje, kad su sukob i ocrnjivanje uzajamni, ispitanici daju prednost podjednakom roditeljskom vremenu, ali kad jedan roditelj tipično izaziva sukob, oni daju prednost dodjeljivanju većeg udjela vremena roditelju koji se ne sukobljava pred djecom i ne ocrnjuje pred djecom drugog roditelja te koji je cilj ocrnjivanja drugog roditelja.

³⁴⁷ Za pregled i rezultate novog istraživanja, vidi Fabricius i sur., prije u tekstu bilješka 319, na 24, 26, 28 (zaključuje da je više roditeljskog vremena povezano s boljim odnosom otac–dijete među studentima koji izvještavaju o čestim i teškim sukobima roditelja; upozorava protiv primjene tih rezultata kad postoji nasilje ili zlostavljanje).

Pregled istraživanja 1997. doveo je osamnaest stručnjaka istraživača do ove zajedničke izjave:

Da bi zadržali visoko-kvalitetne odnose sa svojom djecom, roditelji trebaju imati dovoljno opsežne i redovite interakcije s djecom... Organizacija raspodjele vremena koja osigurava uključenost oba roditelja u važne aspekte svakodnevnog života i rutine njihove djece – uključujući rituale odlaska u krevet i buđenja, odlaska u školu i dolaska iz škole, izvannastavnih i rekreacijskih aktivnosti – omogućavaju da roditelj s kojim dijete ne stanuje igra psihološki važnu i centralnu ulogu u životu svoje djece.³⁴⁸

Temeljem novijeg pregleda, Kelly potvrđuje ovaj konsenzus stručnjaka: "Izgleda očito da se kontakti djece s podobnim i zainteresiranim očevima trebaju događati tijekom dijela svakog školskog tjedna, kao i svakog drugog vikenda, što rezultira s više vremena s djecom nego što je to moguće svakog drugog vikenda."³⁴⁹

Problem s prenošenjem udjela roditeljskog vremena u prošlosti je da relativno manji postotak vremena u skrbi za dijete pojedinog roditelja, kad roditelj i dijete žive zajedno sve vrijeme i dijete je u blizini toga roditelja svakodnevno, može biti dovoljan da dijete dobije adekvatni osjećaj prisutnosti i uključenosti toga roditelja.³⁵⁰ No, kad roditelj više nije svakodnevno prisutan, dijete može trebati razmjerno više vremena da bi održalo osjećaj povezanost i osjećaj da živi s roditeljem, a ne da ga posjećuje.³⁵¹ Zbog svojeg isključivog naglašavanja prošle skrbi, primjena načela aproksimacije može rezultirati odlukama koje su daleko od optimalnih planova roditeljstva sukladnih suvremenom shvaćanju potreba djece čiji roditelji ne žive zajedno.³⁵²

Studije na djeci koja žive u domu svakog od roditelja u zajedničkom skrbništvu također podržavaju važnost stabilnosti odnosa s oba roditelja.³⁵³ Meta analiza

³⁴⁸ Lamb i sur., *prije u tekstu* bilješka 320, na 400.

³⁴⁹ Kelly, *prije u tekstu* bilješka 318, na 247; *vidi također* Fabricius i sur., *prije u tekstu* bilješka 319, na 231 ("U tipičnoj je obitelji potrebno više roditeljskog vremena nego što je to tradicionalno svaki drugi vikend, radi postizanja jasno prepoznatih dobrobiti od dvoje uključenih roditelja, gdje svaki ima blizak odnos s djetetom. Raste konsenzus da je minimalno jedna trećina vremena potrebna za postizanje ovoga kriterija i da se koristi nastavljaju povećavati s postizanjem podjednagog roditeljskog vremena (50-50)."; Kelly, *prije u tekstu* bilješka 321, na 46, Warshak i sur., *prije u tekstu* bilješka 320, na 16 ("Odnosi najviše kvalitete održavaju se organizacijom pristupa roditelja djeci koja promiče širinu uključenosti roditelja i djeteta. Iako to ne mora biti savršeno linearno povezano s učestalošću uključenosti svakog roditelja u dnevni život djeteta i u rutine, uključujući nadzor nad domaćim zadaćama i drugim zaduženjima, postavljanje i provođenje granica, organizaciju i nadzor nad interakcijom s vršnjacima i suočavanje sa sukobima.").

³⁵⁰ *Vidi prije u tekstu, str. 145–47.*

³⁵¹ *Vidi Kelly, prije u tekstu bilješka 318, na 237–40.*

³⁵² *Vidi prije u tekstu, str. 142-51.*

³⁵³ *Vidi Robert Bauserman, Child Adjustment in Joint-Custody Versus Sole-Custody Arrangements: A Meta-Analytic Review – Prilagodba djece u zajedničkom naspram samostalnog skrbništva: Meta-analitički pregled P, 16 J. FAM. PSYCHOL. 91, 99 (2002.).*

trideset-tri studije koju je učinio Profesor Bauserman, s ukupnim uzorkom od 1846-ero djece u samostalnom skrbništvu i 814-ero djece u zajedničkom skrbništvu utvrdila je bolju prilagodbu djece u zajedničkom skrbništvu u usporedbi s djecom u samostalnom skrbništvu, bez obzira na roditeljske svađe.³⁵⁴ Zagovornici bi mogli željeti citirati to istraživanje u prilog zamjene standarda najboljeg interesa s načelom podjele djetetova vremena koje provodi u dva doma točno napola, ali je većina istraživanja o zajedničkom skrbništvu uključivala obitelji u kojima raspodjela vremena između dva doma nije nužno bila podjednaka.³⁵⁵

Istraživanja javnog mišljenja i znanstvena istraživanja pokazuju visoke razine

³⁵⁴ *Isto* na 93 (primjećuje da kategorija zajedničkog skrbništva uključuje zajedničko pravno skrbništvo i zajedničko fizičko skrbništvo, ali su obje grupe djece provodile "značajan udio vremena . . . živeći sa svakim od roditelja."); *vidi također* Mo-Yee Lee, *A Model of Children's Postdivorce Behavioral Adjustment in Maternal- and Dual-Residence Arrangements – Model prilagodbe ponašanja djece nakon razvoda u majčinom i u skrbništvu s dva doma*, 23 J. FAM. ISSUES 672, 691 (2002.).

³⁵⁵ Bausermanova je analiza objavljena u najprestižnijem stručnom časopisu American Psychological Association sa anonimnim načinom davanja stručnih ocjena, ali je doživjela kritiku. *Vidi npr.*, David A. Martindale, *Diplomate in Forensic Psychology – Diplomat u forenzičnoj psihologiji*, Uvodno izlaganje na Interdisciplinarnom forumu o mentalnom zdravlju i obiteljskom zakonu savezne države New York, 2011.: Godišnji program: Nametnuto zajedničko skrbništvo: Djeluje li? na 3-5 (14. svibnja 2011.) (tvrdi da je prilagodba djece čiji roditelji odaberu zajedničko skrbništvo irelevantna za predviđanje prilagodbe kad zajedničko skrbništvo nameće sud jednom ili oba roditelja koji su tražili samostalno skrbništvo). Martindale pretpostavlja da roditelji koji dragovoljno biraju zajedničko skrbništvo imaju niže razine sukoba prije razvoda i da niža razina sukoba može biti uzrok bolje prilagodbe njihove djece, a ne organizacija skrbništva. *Isto*. Osim inicijalno niže razine sukoba, može se tvrditi da isti čimbenici koji igraju ulogu u roditeljskom dogovoru o zajedničkom skrbništvu mogu također pridonositi pozitivnim ishodima u tim obiteljima. *Isto*. Za uvjerljive podatke koji potkrijepljuju drugačije stajalište, *vidi* SANFORD L. BRAVER & DIANE O'CONNELL, *DIVORCED DADS: SHATTERING THE MYTHS – RAZVEDENI TATE: RAZBIJANJE MITOVA* (1998) (Arizona); (izvještava da čak i kad je zajedničko pravno skrbništvo (koje je približno *de facto* zajedničko fizičko skrbništvo) dodijeljeno usprkos protivljenju majke, bilo je visoko poštovanje odluka o plaćanju doprinosa za uzdržavanje djece); Fabricius i sur., *prije u tekstu* bilješka 319 (oslanja se na podatke Stanford studije o skrbništvu nad djecom (podaci su sad dostupni na <http://www.socio.com/srch/summary/afda/fam25-27.htm>) i utvrđuje da u većini (79,5%) obitelji sa zajedničkim rezidencijalnim skrbništvom, jedan ili oboje roditelja u početku nisu željeli i nisu bili suglasni s takvom organizacijom); Marjorie Lindner Gunnoe & Sanford L. Braver, *The Effects of Joint Legal Custody on Mothers, Fathers, and Children Controlling for Factors that Predispose a Sole Material Versus Joint Legal Award – Učinci zajedničkog pravnog skrbništva na majke, očeve i djecu kontroliraju čimbenike koji predodređuju dodjeljivanje samostalnog majčinog skrbništva naspram zajedničkog pravnog skrbništva*, 25 LAW & HUM. BEHAV. 25, 25 (2001.); Eleanor E. Maccoby i sur., *Postdivorce Roles of Mother and Fathers in the Lives of Their Children – Uloge majke i oca u životima njihove djece nakon razvoda*, 7 J. FAM. PSYCHOL. 24, 34–35 (1993.) (objašnjava da su djeca u zajedničkoj rezidencijalnoj organizaciji, u usporedbi s drugom djecom, bila najzadovoljnija planom skrbništva i pokazivala su najbolju dugoročnu prilagodbu, čak i nakon kontrole čimbenika koji bi mogli predodređivati roditelje za izbor zajedničkog fizičkog skrbništva (poput obrazovanja, prihoda, i inicijalne razine neprijateljstva među roditeljima).

podrške ravnopravnom roditeljstvu nakon razvoda.³⁵⁶ Međutim, moguće je da bi istraživanje mišljenja javnosti koje se odnosi na druge pretpostavke, uključujući i načelo aproksimacije, dobilo sličnu podršku. Istraživanje koje sudionicima omogućuje odabir pretpostavke između više opcija, može dovesti do uvjerljivijih podataka o javnom mišljenju u vezi sa standardima za dosuđivanje roditeljskog vremena. U studiji koja je tome bliska, građani Arizone upitani su kako bi dodijelili roditeljsko vrijeme u hipotetskim slučajevima skrbništva u kojima su bilo majka ili otac pružali 75% skrbi za dijete tijekom braka.³⁵⁷ Sudionici su najčešće birali takvu organizaciju života nakon razvoda gdje je dijete imalo podjednako vrijeme s oba roditelja.³⁵⁸ Sljedeći najčešći izbor bio je dodjela više vremena koji je pružao više skrbi djetetu prije razvoda, ali raspodjela vremena nije se približila organizaciji 75/25 koje određuje načelo aproksimacije.³⁵⁹ Tako je više građana odabralo podjednako roditeljsko vrijeme nego dodjeljivanje više vremena roditelju koji je pružao 75% skrbi o djetetu prije razvoda; čak i oni koji su odabrali nejednaku distribuciju roditeljskog vremena, nisu odabrali određivanje podjele vremena skrbi od prije razvoda – odabrali su ujednačeniju raspodjelu roditeljskog vremena.³⁶⁰

³⁵⁶ *Vidi npr.*, William V. Fabricius & Jeff A. Hall, *Young Adults' Perspectives on Divorce: Living Arrangements – Gledanje mladih odraslih na razvod: organizacija života*, 38 FAM. & CONCILIATION CTS. REV. 446, 454 (2000.) (izvještava da 70% do 80% studenata na sveučilištu, bez obzira na to jesu li muškog ili ženskog spola te jesu li iz razvedenih ili cjelovitih obitelji, biraju podjednaku količinu vremena s oboje roditelja kao najbolju organizaciju života za djecu čiji su roditelji razvedeni.) Nanos Research poll iz 2009. koje je naložio član Kanadskog Parlamenta našao je da je 78% onih koji su u bili uključeni u istraživanje na nacionalnoj razini (86% u Quebecu) podržava zakonodavstvo u stvaranju odredbi o podjetnakom roditeljstvu u sporovima oko skrbništva. Dads on the Air, Komentar na *DOTA: Shared Parenting Why it Works – Podijeljeno roditeljstvo: Zašto djeluje*, FAM. L. WEB GUIDE (6. srpnja, 2009.), http://www.familylawwebguide.com.au/forum/pg/topicview/misc/4171/index.php&keep_session=2049584127. Godine 2004., 85% glasača savezne države Massachusetts izjasnilo se s "da" za sljedeći neobvezujući prijedlog:

Određba u sporovima za skrbništvo nad djecom u korist zajedničkog fizičkog i pravnog skrbništva, tako da sud naredi da djeca imaju podjednak pristup oba roditelja što je više moguće, osim kad postoje jasni i uvjerljivi dokazi da je jedan roditelj nepodoban, ili da zajedničko skrbništvo nije moguće pogreškom jednog od roditelja.

Braver i sur., *Lay Judgments About Child Custody After Divorce – Laičke prosudbe o skrbništvu nad djecom nakon razvoda, prije u tekstu bilješka 319*, na 217–18 (citira opće rezultate savezne države Massachusetts 2004., BOSTON.COM (2004.), http://www.boston.com/news/special/politics/2004_results/general_election/questions_all_by_town.htm). Isti je prijedlog dobio 90% suglasnosti kad je predstavljen u ispitivanju javnog mišljenja na reprezentativnom uzorku odraslih građana Arizone. *Isto*. Na 218. Varijable poput spola, dobi, prihoda, političkog opredjeljenja, bračnog stanja ili stanja temeljem doprinosa za uzdržavanje djeteta (jesu li ikad platili ili primili doprinos) nisu imale učinka na rezultate. *Isto*.

³⁵⁷ Braver i sur., *Lay Judgments About Child Custody After Divorce, prije u tekstu bilješka 319*, na 222.

³⁵⁸ *Isto*. na 223–25.

³⁵⁹ *Isto*.

³⁶⁰ *Isto*. Druga studija s istim uzorkom pruža dalje dokaze da javnost daje prednost podjednakom roditeljskom vremenu pred načelom aproksimacije. *Isto*. na 230 (pitalo se građane da odgovore na hipotetski slučaj skrbništva u kojem je podjela skrbi o djetetu prije razvoda opisana kao "prosječne obitelji u kojima oboje roditelja rade puno radno vrijeme (i M i Ž, 9-to-5)"). Oko 66% ih je reklo da bi, da su sudac, dodijelili podjednaku količinu vremena svakom od roditelja. *Isto*. na 231. Sudionici koji su dali prednost distribuciji vremena koja je poštovala prošlost, odabrala je opciju prema kojoj bi više roditeljskog vremena dodijelili majci. *Isto*. na 235.

Naravno, prevladavajuće mišljenje javnosti nije nepogrešivi vodič prema standardu najboljeg skrbništva: no, stabilnost i provedba obiteljskog zakona i reformi javne politike povezani su s kulturološkim normama.³⁶¹ Također podsjetimo se na to da Studija o načelu aproksimacije pokazuje da iskusni odvjetnici i stručnjaci koji vrše procjene za potrebe odluka o skrbništvu imaju malo povjerenja u to da bi načelo aproksimacije omogućilo dobrobit koju ALI anticipira; umjesto toga, vjeruju da je nešto vjerojatnije da će pretpostavka o raspodjeli vremena šezdeset-četiri/trideset šest, ili sličnoj, povećati stopu dogovora prije sudskog postupka i smanjiti manipulativno cjenjkanje.³⁶²

Javne politike koje potiču uključenost oba roditelja u život djeteta nakon razvoda, konzistentne su sa znanstvenom literaturom i s prevladavajućim javnim sentimentom.³⁶³ Zakonodavstvo može definirati najbolje interese kao uključivanje planova roditeljstva koji maksimiziraju roditeljsko vrijeme kad je to provedivo i kad nema okolnosti koje ugrožavaju zdravlje, sigurnost ili dobrobit djeteta ili roditelja, poput nasilja, teškog zanemarivanja, teško narušenog roditeljstva zbog teške psihičke bolesti ili teške zlorabe opojnih tvari, ili izrazito lošeg i štetnog ponašanja prema djeci.³⁶⁴ Takve politike razjašnjavaju jedan aspekt najboljih interesa djeteta i uspostavljaju važni kontekst za pregovore o skrbništvu.³⁶⁵ Raste baza dokaza da je distribucija bliža podjednakom vremenu povezana s boljim ishodima za većinu djece i roditelja.³⁶⁶ Odredba o točno podijeljenom vremenu, pak, može dovesti do sličnih opterećenja kao što to čine odredbe koje uzdižu samo jedan čimbenik (npr., spol, prošli angažman oko djeteta, ili volju djeteta) iznad svih ostalih.³⁶⁷ Primjerice, ako roditelj koristi dodatno vrijeme s djecom kako bi narušio njihovu ljubav i poštovanje za drugog roditelja, takvo ponašanje može pretegnuti nad dobrobiti od više vremena s roditeljem koji na taj način manipulira djecom.³⁶⁸ No, više vremena s roditeljem koji je cilj ocrnjivanja može djeci pomoći u odupiranju naporima da ih se okrene protiv toga roditelja.³⁶⁹

³⁶¹ *Vidi* Braver i sur., *Lay Judgments About Child Custody After Divorce – prije u tekstu* bilješka 319, na 215 (raspravlja o tri razloga zbog kojih kreatori politika obraćaju pozornost na vrijednosti i mišljenja javnosti).

³⁶² Richard A. Warshak, *The Approximation Rule Survey: The American Law Institute's Proposed Reform Misses the Target – Istraživanje o načelu aproksimacije: Predložena reforma Američkog pravnog instituta promašila cilj*, 5 S. B. TEX. SECT. 22 (2011.).

³⁶³ Fabricius i sur., *prije u tekstu* bilješka 319, na 16.

³⁶⁴ *Vidi isto.* na 27–28.

³⁶⁵ Warshak, *prije u tekstu* bilješka 300, na 611–12.

³⁶⁶ *Isto.*

³⁶⁷ *Isto.*

³⁶⁸ *Vidi* Richard A. Warshak, *Bringing Sense to Parental Alienation: A Look at the Disputes and the Evidence – Uvođenje smisla u otuđenje od roditelja: Pogled na sporove i dokaze*, 37 FAM. L.Q. 273, 279 (2003.).

³⁶⁹ *Vidi, npr., isto.* na 294–97; Warshak, *prije u tekstu* bilješka 307, na 126–27; Braver i sur., *Lay Judgments About Child Custody After Divorce, prije u tekstu* bilješka 356, na 232, (raspravlja o istraživanju u kojem bi reprezentativni uzorak javnosti savezne države Arizona dodijelio više roditeljskog vremena roditelju koji je cilj ocrnjivanja).

2. Količina vremena skrbi kao pokazatelj relativne jačine i kvalitete odnosa roditelj – dijete

Usprkos komplikacijama mjerenja prošlog vremena skrbi i vjerojatnost iznimaka koje bi prihvatile načelo, i čak ako bi načelo aproksimacije moglo ispuniti svoje obećanje smanjenja broja sudskih sporova, pogrešno je pretpostaviti da bi količina prošle skrbi bila objektivni pokazatelj snage i kvalitete odnosa roditelj – dijete ili relativne sposobnosti svakog roditelja u zadovoljenju potreba djeteta nakon razvoda.³⁷⁰ Neki prag interakcije je neophodan za stvaranje i održavanje veze roditelj – dijete, ali dokazi iz različitih istraživanja stoje protiv izjednačavanja količine rane skrbi s kvalitetom odnosa roditelj – dijete.³⁷¹

Profesor Lamb daje oštru kritiku načela aproksimacije, okrivljavajući ga za:

institucionalizaciju pretpostavke da je relativna psihološka ili formativna važnost odnosa svakog od roditelja s djetetom izravno razmjerna opsegu uključenosti roditelja u prethodnu skrb o djetetu. Dostupna literatura društvenih znanosti ne nudi empirijsku podršku za takvu pretpostavku...

. . . Druga istraživanja također pokazuju da, kad ih se upita, djeca razvedenih roditelja obično žale da nisu imala dovoljno prilika za interakciju i boravak s roditeljem s kojim ne stanuju. Primjena načela aproksimacije uopće neće riješiti osnove takvih razmišljanja, zato što se fokusira samo na količinu vremena, a ne na psihološke i emocionalne potrebe djece.

. . . Istraživanja na teme tako različite kao što su učinci skrbi za dijete, odrednice i formativna važnost privrženosti roditelj – dijete, i učinci organizacije roditeljstva nakon razvoda na prilagodbu djece pokazuju opasnosti od miješanja količine i kvalitete roditeljstva ili skrbi za djecu, a ipak, načelo aproksimacije stavlja naglasavak isključivo i besramno na količinu vremena koje je roditelj provodio s djecom.³⁷²

³⁷⁰ Warshak, *prije u tekstu* bilješka 300, na 604–09.

³⁷¹ *Vidi* Michael E. Lamb, *The Role of the Father: An Overview – Uloga oca: Pregled*, u THE ROLE OF THE FATHER IN CHILD DEVELOPMENT 4 – ULOGA OCA U RAZVOJU DJETETA 4, (Michael E. Lamb ur., 1976.) (citira više istraživanja u prilog zaključka da, "Empirijska i teorijska razmatranja ukazuju na to da je količina zajednički provedenog slobodnog vremena slab prediktor kvalitete odnosa djeteta bilo s majkom ili s ocem").

³⁷² Lamb, *prije u tekstu* bilješka 362, na 136. Profesor Sveučilšta Cambridge, Lamb općenito se smatra jednim od vodećih stručnjaka za odnose roditelj–dijete. *Vidi također* NICHD Early Child Care Research Network, *The Effects of Infant Child Care on Infant-Mother Attachment Security: Results of the NICHD Study of Early Child Care – Učinci skrbi za dojenče na sigurnost privrženosti dojenčeta majci: Rezultati NICHD istraživanja na ranu skrb o djetetu*, 68 CHILD. DEV. 860, 877 (1997.) ("Skrb o djetetu sama po sebi ne tvori ni rizik ni dobrobit za razvoj odnosa privrženosti dojenče–majka . . ."); Nadya Pancsofar & Lynne Vernon-Feagans, *Mother and Father Language Input to Young Children: Contributions to Later Language Development – Majčin i očev jezični poticaju male djece: Doprinosi kasnijem jezičnom razvoju*, 27 J. APPLIED DEV. PSYCHOL. 571, 582–83 (2006.) (izvještava da, iako majke više razgovaraju sa svojom malom djecom nego očevi, očevi imaju veći utjecaj od majki na jezični razvoj dvogodišnjaka).

Daljnji dokazi za nedostatak povezanosti između količine skrbi i kvalitete nalaze se u istraživanjima koja pokazuju usporedivu prilagodbu djece u skrbništvu majki i očeva koji nisu bili nositelji većine skrbničkih odgovornosti u braku.³⁷³

Osim toga, kao što je prepoznato u više odluka, dijete može provoditi više vremena i imati snažniju povezanost s roditeljem koji je manje sposoban zadovoljiti djetetove potrebe.³⁷⁴ Primjerice, dječak može biti snažnije povezan i blisko se identificirati s ocem koji je nasilan prema majci. Djeca koja dobijaju redovite i brutalne batine od roditelja, obično imaju vrlo snažnu i upornu privrženosti tim roditeljima.³⁷⁵ Ako im se ponudi izbor između preseljenja iz njihova doma i ostanka u nasilnom okruženju, mnoga će djeca odabrati ostanak s nasilnikom.³⁷⁶ Snaga djetetove privrženosti roditelju, sama po sebi, slab je pokazatelj kvalitete odnosa, kompetencije toga roditelja, ili sposobnosti toga roditelja da zadovolji sadašnje i buduće potrebe djeteta.³⁷⁷

Slično tomu, nema dokaza da roditelji koji provode više vremena u interakciji sa svojom djecom, to čine kompetentnije.³⁷⁸ Pretjerano uključivanje u skrb tzv. roditelja "helikoptera", može, primjerice, spriječiti da dijete razvije osjećaj autonomije koji je prikladan za dob,³⁷⁹ a roditelji mogu biti visoko učinkoviti određujući čvrste prikladne granice uz minimalnu konverzaciju, jednako kao što

³⁷³ Warshak, *Father-Custody and Child Development*, prije u tekstu bilješka 298; Richard A. Warshak, *How Children Fare in Father-Custody Homes – Kako ide djeci u skrbništvu oca*, 15 FAM. ADVOC. 38 (1993.).

³⁷⁴ *Vidi npr.*, *In re Marriage of Bukacek*, 907 P.2d 931, 936–37 (Mont. 1995.); *West v. West*, No. 2059–93–4, 1994 WL 583195, at *1–2 (Va. Ct. App. 25. listopada, 1994.); *Loveland v. Loveland*, No. 92–3144, 1994 WL 178559, at *5 (Wis. Ct. App. 12. svibnja, 1994.).

³⁷⁵ *Vidi Douglas F. Goldsmith i sur.*, *Separation and Reunification: Using Attachment Theory and Research to Inform Decisions Affecting the Placements of Children in Foster Care – Razdvajanje i ponovno spajanje: Korištenje teorije privrženosti radi podataka pri donošenju odluka koje utječu na smještanje djece u udomiteljske obitelji*, 55 JUV. & FAM. CT. J. 1, 1, 6 (2004.).

³⁷⁶ *Isto.* na 1 ("Djeca se nađu u rascjepu između formiranja privrženosti svojim udomiteljima dok istodobno čekaju za povratkom svojim roditeljima. Neke može iznenaditi da se ta čežnja razvija čak i kad postoji dokazana povijest zlostavljanja."); *Vidi također Stephanie D. Block i sur.*, *Abused and Neglected Children in Court: Knowledge and Attitudes – Zlostavljana i zanemarena djeca na sudu: Spoznaje i stavovi*, 34 CHILD ABUSE & NEGLECT 659, 659 (2010.) ("Većina se djece željela vratiti kući.").

³⁷⁷ *Vidi Goldsmith i sur.*, prije u tekstu bilješka 375, na 1, 4, 6.

³⁷⁸ *Vidi PETER N. STEARNS*, ANXIOUS PARENTS: A HISTORY OF MODERN CHILDREARING IN AMERICA 99–103, 212–13 (2003.).

³⁷⁹ *Isto.* na 46–47.

roditelji mogu biti neučinkoviti u dugačkim objašnjenjima.³⁸⁰ Roditelj koji provodi 30 minuta prigovarajući, nagovarajući, prijeteći i vičući da bi privolio dijete da napravi svoju domaću zadaću, ne radi bolji posao od roditelja koji se oslanja na snagu svojeg autoriteta i pet-sekundnog podsjećanja kako bi osigurao djetetovu poslušnost.

Nasuprot kvantitativnog standarda načela aproksimacije, psiholozi koji se bave razvojem djece potpuno se slažu s tim da se utjecaj odnosa roditelj – dijete može bolje predvidjeti pomoću modela koji uključuju i druge čimbenike osim količine interakcije roditelj – dijete, kao što su osjetljivost na potrebe djeteta i emocionalna kvaliteta odnosa.³⁸¹ Kad adolescenti opisuju bit svojih odnosa s roditeljima, fokusiraju se na iste čimbenike: količinu vremena koju provode radeći nešto zajednički, mogućnost oslanjanja na roditelja da će zadovoljiti potrebe djeteta (npr., "Uvijek je tu za mene."), i emocionalnu povezanost u tom odnosu.³⁸²

Kelly kritizira načelo aproksimacije zato što propušta "razmotriti kvalitetu i značaj djetetova odnosa [sic] sa svakim od roditelja, dob i razvojne potrebe djece te značajne promjene roditeljskih uloga i funkcija koje razdvajanje roditelja nužno nameće."³⁸³ U svojoj ocjeni pretpostavke primarnog skrbnika, Kelly opisuje razmatranja koja su jednako primjenjiva na pravilo aproksimacije:

Ona ignorira kvalitetu odnosa između djeteta i primarnog skrbnika u korist brojanja sati i nagrađivanja mnogih repetitivnih, konkretnih ponašanja. Zaista, najvažnija emotivna i interaktivna ponašanja, koja potiču razvoj djece i njihovu psihičku, društvenu i obrazovnu prilagodbu, poput ljubavi,

³⁸⁰ *Vidi, npr., E. Mavis Hetherington, Martha Cox, & Roger Cox, Family Interactions and the Social, Emotional, and Cognitive Development of Children Following Divorce – Obiteljske interakcije i društveni, emocionalni i kognitivni razvoj djece nakon razvoda roditelja, u THE FAMILY: SETTING PRIORITIES 71, 72 (V. C. Vaughan & T. Berry Brazleton eds., 1979.); KYLE PRUETT, FATHERNEED: WHY FATHER CARE IS AS ESSENTIAL AS MOTHER CARE FOR YOUR CHILD – ZAŠTO JE OČEVA SKRB JEDNAKO BITNA KAO I MAJČINA SKRB O VAŠEM DJETETU 33–34 (2000.) ("Uvijek iznova u istraživanju skrbi oca, istraživači ističu da je kvaliteta interakcije između oca i djeteta – tj. očeva osjetljivost na potrebe i reakcije djeteta – ta koja određuju ukupnu vrijednost njegove uključenosti u život djeteta, a ne kvantiteta. Brojanje minuta tijekom kojih su dijete i otac zajedno, kaže nam vrlo malo o konačnom utjecaju oca na razvoj djeteta. Ono što očevi rade sa svojom djecom, kako to rade, i možda najvažnije, na koji su način sa svojom djecom važnije je nego koliko često ili dugo to rade."); Richard A. Warshak & John W. Santrock, Children of Divorce: Impact of Custody Disposition on Social Development – Djeca razvedenih roditelja: Utjecaj rasporeda skrbništva na socijalni razvoj, u LIFESPAN DEVELOPMENTAL PSYCHOLOGY: NON-NORMATIVE LIFE EVENTS 241, 255 (Edward J. Callahan & Kathleen A. McCluskey urednici., 1983.).*

³⁸¹ O empirijskoj podršci ovom modelu izvještavaju Fabricius i sur., prije u tekstu bilješka 332, na 224. Prema ovom modelu, roditeljsko vrijeme stvara uzročnu povezanost ishoda za dijete uspostavljajući plafon potencijalne količine interakcije roditelj – dijete. Količina vremena provedenog zajedno, skupa s roditeljskom osjetljivošću i niskom razinom izloženosti među-roditeljskom sukobu, pridonosi emocionalnoj sigurnosti odnosa. *Vidi Kelly & Emery, prije u tekstu bilješka 316, na 356; Michael E. Lamb, Placing Children's Interests First: Developmentally Appropriate Parenting Plans – Stavlanje djetetovih interesa na prvo mjesto: Razvojno prikladni planovi roditeljstva, 10 VA. J. SOC. POL'Y & L. 98, 106-07 (2002.).*

³⁸² Fabricius i sur., prije u tekstu bilješka 332, na 223.

³⁸³ Kelly, prije u tekstu bilješka 318, na 241.

prihvatanja, poštovanja; poticanja autonomije, učenja i samo-poštovanja [i] moralnog usmjeravanja. . . ne uzimaju se u obzir.³⁸⁴

Načela ALI očekuju raspravu o važnosti kvalitete u odnosu na kvantitetu i nude obranu da je bolje osloniti se na kvantitativna mjerenja zato što ih je lakše obaviti i na taj se način izbjegavaju rasprave o kvaliteti.³⁸⁵ Pravne reforme zaista uključuju kompromise između donošenja multi-faktorskih, nijansiranih i individualnih odluka i lakoće primjene.³⁸⁶ No, kao što je pokazala prrthodna analiza, nije sigurno da bi načelo aproksimacije bilo lakše primjenjivati nego standard najboljeg interesa.³⁸⁷ Čak i da je lakše, braniti neku mjeru samo zato što ju je lakše primjenjivati, podsjeća na priču o čovjeku koji je svoje izgubljene ključeve tražio na krivom mjestu zato što je to mjesto bilo bolje osvijetljeno. On neće naći svoje ključeve, a sudovi neće definirati najbolje interese djeteta oslanjajući se na ono što je lakše mjeriti samo zato što je to lakše mjeriti. Kad zakonodavci važu potencijal načela aproksimacije kako bi smanjili broj parnica na sudu, ne bi trebali pretpostavljati da je vrijeme uloženo u prijašnju skrb o djeci objektivni pokazatelj snage djetetove privrženosti roditelju, kvalitete odnosa, kompetencije roditelja, sposobnosti roditelja da zadovolji djetetove potrebe, ni motiviranosti roditelja da to čini.³⁸⁸

X. PEISPITIVANJE STANDARDA NAJBOLJEG INTERESA

Počeli smo pitanjem pretežu li koristi od širokog diskrecijskog prava u današnjim sudskim postupcima za skrbništvo nad nedostacima, i može li određenije načelo na odgovarajući način riješiti legitimne rasprave o standardu najboljeg interesa, istodobno izbjegavajući rizike poput neprihvatljive razine štete za djetetovu dobrobit.³⁸⁹ Nema jednostavnog odgovora na ovo pitanje. Profesor Schneider je vjerojatno u pravu da, u vezi sa sporovima za skrbništvo, "Raznobojna mješavina diskrecijskog prava, smjernica i načela je možda najbolje što možemo... I potpuno diskrecijski, kao i sustav koji se potpuno temelji na pravilima, imali bi nepodnošljive nedostatke."³⁹⁰ Takva mješavina diskrecijskog

³⁸⁴ Joan B. Kelly, *The Determination of Child Custody – Određivanje skrbništva nad djecom*, 4 FUTURE CHILD. 121, 130 (1994).;

³⁸⁵ *Načela ALI, prije u tekstu * i 2.08* komentar c ("Svaka drugačija mjera, čak i ako je inače razumna, samo bi ponovno uvela kvalitativne rasprave koje čimbenik funkcije skrbi ima za cilj smanjiti.") (kurziv dodan).

³⁸⁶ Warshak, *prije u tekstu* bilješka 300, na 609.

³⁸⁷ *Vidi prije u tekstu* Dio IX.B.1. (taj dio izvornog teksta (str. 126) nije ovdje preveden, op. prev.)

³⁸⁸ Warshak, *prije u tekstu* bilješka 300, na 608.

³⁸⁹ *Vidi prije u tekstu* Dio V. (taj dio izvornog teksta (str. 106-109) nije ovdje preveden, op. prev.)

³⁹⁰ Carl E. Schneider, *Discretion, Rules, and Law: Child Custody and the UMDA's Best-Interest Standard (Diskrecijsko pravo, načela i zakon: Skrbništvo nad djecom i UMDA (Uniform Marriage and Divorce Act) standard najboljeg interesa*, 89 MICH. L. REV. 2215, 2283-88 (1991) (analizira i kritizira presumpciju primarnog skrbnika).

prava i parametara za njegovu primjenu upravo je ono što nastaje u današnjoj primjeni standarda najboljeg interesa.³⁹¹

Smjernice normativnog i običajnog prava uključuju objašnjenja kriterija koji se razmatraju u definiranju najboljih interesa,³⁹² što pomaže pružanju ujednačenog okvira za sudsku primjenu standarda putem nijansirane istrage širokog raspona čimbenika relevantnih za dobrobit djece.³⁹³ Drugi parametri uključuju izjave o javnoj politici kojima se promiče česti i trajni pristup oboma roditeljima,³⁹⁴ specifični planovi roditeljstva,³⁹⁵ obveza medijacije u slučajevima gdje nema obiteljskog nasilja, i specifikacija čimbenika, poput obiteljskog nasilja i izlaganja djeteta sukobu roditelja, koji ograničavaju opseg dopustivih ishoda.³⁹⁶

U dodatku na parametre normativnog i običajnog prava, standard najboljeg interesa funkcionira u postojećem kontekstu programa i podrške koji pružaju atraktivne alternative parničanju.³⁹⁷ Taj kontekst uključuje popis mogućih modela planova roditeljskog vremena koji roditelje educiraju u vezi s opsegom opcija te s prednostima i nedostacima svake od njih;³⁹⁸ edukacijskim programima za roditelje o utjecaju razvoda na djecu,³⁹⁹ podršku za rješavanje sporova na način koji nije suprotstavljajući, poput terapijske medijacije⁴⁰⁰ i kolaborativni* pravni pristup

³⁹¹ *Vidi npr.*, John J. Sampson, *Bringing the Courts to Heel: Substituting Legislative Policy for Judicial Discretion – Discipliniranje sudova: Ugrađivanje zakonodavne politike umjesto diskrecijskog prava suda*, 33 FAM. L.Q. 565 (1999) (raspravlja o zakonodavnim ograničenjima sudačkog diskrecionog prava u postupcima za skrbništvo u saveznoj državi Texas).

³⁹² Kelly & Emery, *prije u tekstu* bilješka 316, na 356.

³⁹³ Warshak, *prije u tekstu* bilješka 300, na 612.

³⁹⁴ *Vidi npr.*, CAL. FAM. CODE § 3020(b) (Deering 2010.); TEX. FAM. CODE ANN. § 153.001(a)(1) (West 2010.).

³⁹⁵ *See, e.g.*, TEX. FAM. CODE ANN. §§ 153.311-17 (West 2011.).

³⁹⁶ *See, e.g.*, TEX. FAM. CODE ANN. § 153.004 (West 2011.).

³⁹⁷ Warshak, *prije u tekstu* bilješka 300, na 603

³⁹⁸ *Vidi npr.*, PLANNING FOR PARENTING TIME: ARIZONA'S GUIDE FOR PARENTS LIVING APART, ARIZ. SUPREME COURT (2001) – PLANIRANJE RODITELJSKOG VREMENA: VODIČ ZA RODITELJE KOJI ŽIVE ODVOJENO, VRHOVNI SUD ARIZONE, dostupno na <http://www.supreme.state.az.us/dr/pdf/parenttime/parenttime1a.pdf>; ILL. JUDICIAL DEPT., BASIC PARENTING PLAN GUIDE FOR PARENTS (2008) – TEMELJNI VODIČ ZA RODITELJE ZA IZRADU PLANA RODITELJSTVA MINISTARSTVA PRAVOSUĐA, dostupno na <http://courts.oregon.gov/OJD/docs/OSCA/cpsd/courtimprovement/familylaw/COVER.Ver08FINA.L2008.pdf>.

³⁹⁹ Jill R. Bowers i sur., *A Review of Online Divorce Education Programs – Pregled online obrazovnih programa o razvodu*, 49 FAM. CT. REV. 776 (2011.); Tamara A. Fackrell i sur., *How Effective Are Court-Affiliated Divorcing Parents Education Programs? A Meta-analytic Study – Koliko su učinkoviti obrazovni programi za roditelje pri sudu? Meta-analitička studija*, 49 FAM. CT. REV. 107 (2011.); Amanda Sigal i sur., *Do Parent Education Programs Promote Healthy Postdivorce Parenting? Critical Distinctions and a Review of the Evidence – Promiču li obrazovni programi za roditelje zdravo roditeljstvo nakon razvoda? Ključne razlike i pregled dokaza*, 49 FAM. CT. REV. 120 (2011.).

⁴⁰⁰ *Vidi npr.*, Marsha K. Pruett & Janet R. Johnston, *Therapeutic Mediation with High-Conflict Parents: Effective Models and Strategies – Terapeutska medijacija s visoko-konfliktnim roditeljima: Učinkoviti modeli i strategije*, u DIVORCE AND FAMILY MEDIATION: MODELS, TECHNIQUES, AND APPLICATIONS 92, 95 (J. Folberg, A. Milne & P. Salem, urednici, 2005.).

razvodu;⁴⁰¹ uključivanje stručnjaka mentalnog zdravlja kao konzultanata, procjenitelja i savjetnika; i post-medijacijske sastanke radi dogovora.⁴⁰² Razumno je smatrati da postojeći kontekst primjene standarda najboljeg interesa pridonosi vrlo niskoj stopi sudskih postupaka za skrbništvo. Temelji za takvo mišljenje nalaze se u istraživanjima koji pokazuju da medijacija rezultira značajno manjim brojem parnica.⁴⁰³

Parametri i programi koji su uspostavili postojeći kontekst za primjenu standarda najboljeg interesa, pod pritiskom skupina zagovornika, također odražava ogroman napredak koji su postigli znanstvenici društvenih znanosti u razumijevanju prilagodbe djece nakon razvoda.⁴⁰⁴ Kao što psiholozi Robert Emery i Joan Kelly sumiraju, "Stalni dotok sofisticiranih istraživanja društvenih znanosti i razvoja djece pridonio je kompleksnijem razumijevanju čimbenika povezanih s pozitivnim ishodima i problemima djece u kontekstu kako braka, tako i razvoda."⁴⁰⁵

Postojeća mješavina sudačkog diskrecijskog prava, parametara i programa koji roditeljima pomažu u postizanju informiranih i obostrano prihvatljivih odluka o skrbništvu, trebao bi obnoviti vjeru u održivost standarda koji nosi moralnu superiornost tretiranja svakog djeteta kao pojedinca.

XI. ZAKLJUČCI

Načelo aproksimacije predstavlja povratak na mehanicističko viđenje svemira 19. stoljeća. Ono pretpostavlja da se složeni sustav – obitelj – može razumjeti tako da se razlomi u diskretne mjerljive jedinice bez obzira na transakcije i ravnotežu među tim jedinicama.⁴⁰⁶ Ono reducira zamršene ritmove sveukupnosti obiteljskog života samo na one interakcije koje se mogu mjeriti štopericom. Na taj način, ono ne obuhvaća bit obitelji više nego što broj riječi i redova nosi značenje, vrijednost, bit pjesme.

* U kolaborativnom pravnom pristupu razvodu, zakon omogućuje pravilo da obje strane i njihovi odvjetnici prihvaćaju da, ako stranke, uz pomoć odvjetnika ne uspiju postići dogovor, odvjetnici ih neće zastupati u sudskom rješavanju spora. (op.prev.)

⁴⁰¹ PAULINE H. TESLER, COLLABORATIVE LAW: ACHIEVING EFFECTIVE RESOLUTION IN DIVORCE WITHOUT LITIGATION – POSTIZANJE UČINKOVITIH RJEŠENJA U RAZVODU BEZ PARNIČENJA 5, 179 (2001.).

⁴⁰² Načela ALI podržavaju reforme koje imaju za cilj pomoć parovima da izbjegnu parnicu. *Vidi*, Mary E. O'Connell, *When Noble Aspirations Fail: Why We Need the Approximation Rule –Kad plemenite težnje ne uspiju: Zašto trebamo načelo aproksimacije*, 1 CHILD. DEV. PERSP. 129, 130 (2007.). (objašnjava da na većinu tih programa ne bi utjecalo prihvaćanje načela aproksimacije jer ono ima cilj djelovati isključivo kao zadana odredba za roditelje koji nisu u stanju postići dogovor o raspodjeli roditeljskog vremena).

⁴⁰³ Robert E. Emery, Lisa Laumann-Billings, Mary C. Waldron, David A. Sbarra & Peter Dillon, *Child Custody Mediation and Litigation: Custody, Contact, and Coparenting 12 Years After Initial Dispute Resolution –Medijacija i parnica o skrbništvu nad djecom: Skrbništvo, kontakt i suroditeljstvo 12 godina nakon inicijalnog rješenja spora*, 69 J. CONSULTING & CLINICAL PSYCHOL. 323, 323 (2001.).

⁴⁰⁴ Warshak, *prije u tekstu* bilješka 300, na 611–12.

⁴⁰⁵ Kelly & Emery, *prije u tekstu* bilješka 316, na 352.

⁴⁰⁶ Warshak, *prije u tekstu* bilješka 300, na 613.

Zagovornici načela aproksimacije vjeruju da je ono izravnije od standarda najboljeg interesa i da je razuman pokazatelj najboljih interesa djece.⁴⁰⁷ Pokazao sam da je to načelo teže primijeniti nego što oni koji ga podržavaju priznaju i ne uspijeva pružiti prihvatljivi prečac u smjeru određivanja najboljih interesa.⁴⁰⁸

Nemamo podataka koji bi ukazivali na to da bi odredba o prošloj skrbi smanjila vjerojatnost parničenja ili štetnog izlaganja djece roditeljskom sukobu. No, imamo podatke koji druge varijable povezuju s dobrobiti djeteta. Zašto bismo od sudaca tražili da ignoriraju varijable koje su potkrijepljene u znanstvenoj literaturi, u korist varijable koja nije potkrijepljena?⁴⁰⁹ U malom broju slučajeva koji završavaju na sudu, sudovi mogu bolje razaznati potrebe djece ako se pogled suda prostire dalje od uskih granica prosudbe valjanosti suprotnih tvrdnji roditelja o njihovim roditeljskim povijestima.⁴¹⁰

Test najboljeg interesa nije ni lagan, ni učinkovit. Suočavajući se s tako složenim zadatkom, prirodno pozdravljamo bilo što što nam može olakšati posao.⁴¹¹ Ali zadano načelo koje je teško primijeniti i koje nije u doticaju s današnjim znanjem o dječjem razvoju, nije napredak. Načelo aproksimacije nastoji sudove osloboditi opsežnog i individualiziranog istraživanja najboljih interesa djece.⁴¹² Umjesto uzdizanja bilo kojeg čimbenika iznad svih ostalih i tretiranja djece kao homogene skupine, suvremena primjena standarda najboljeg interesa omogućuje multifaktorsko istraživanje potreba pojedinog djeteta koje se može redovito dopunjavati pojavom novih saznanja.⁴¹³ Reduciranjem odluke na jedan čimbenik, načelo aproksimacije ne može obuhvatiti dubinu i bogatstvo uloge svakog roditelja u životu djeteta.⁴¹⁴

Umjesto napuštanja opsežnog ispitivanja radi formiranja plana roditeljstva, javna bi politika trebala nastaviti poticati privatne, prijateljske dogovore, dajući onim malobrojnim slučajevima koji dođu na sud svu pozornost koju djeca zaslužuju.

⁴⁰⁷ Richard A. Warshak, *Best Interests and the Fulfillment of Noble Aspirations: A Call for Humblition – Najbolji interesi i postizanje plemenitih aspiracija: Poziv na ponizbiciju*, 1 CHILD. DEV. PERSP. 137, 139 (2007.). (autor je od riječi "humble" (ponizan) i "ambition" (ambicija) stvorio vlastitu novu riječ u kojoj je ujedinio skromnost i ambiciju – op.prev.)

⁴⁰⁸ Isto.

⁴⁰⁹ Lyn R. Greenberg, Diana J. Gould-Saltman & Robert Schnider, *The Problem With Presumptions—A Review and Commentary – Problem s automatskim pretpostavkama—Pregled i komentar*, 3 J. CHILD. CUSTODY 139, 143 (2006.).

⁴¹⁰ Warshak, prije u tekstu bilješka 407, na 139.

⁴¹¹ Vidi Paul L. Smith, *The Primary Caretaker Presumption: Have We Been Presuming Too Much? – Odredba primarnog skrbnika: Određujemo li previše?*, 75 IND. L. J. 731, 732–46; ("Reformatori zakona stalno traže magična rješenja ili formule za određivanje komu bi trebalo dodijeliti skrbništvo u slučajevima razvoda. Dok matematičke formule možda vrijede za određivanje iznosa doprinosa za dijete, takvih mehaničkih testova nema za smještaj djeteta. Fokus skrbništva nad djecom danas ne bi trebao biti usmjeren na traženje takvih testova, već prije na humaniziranje postupka u kojima se rješavaju sporovi za skrbništvo. To od sudaca zahtijeva da svaki slučaj prihvate otvorena uma, primjene prikladne standarde, i potkrijepe odluku specifičnim razlozima.")

⁴¹² Warshak, prije u tekstu bilješka 407, na 139.

⁴¹³ Isto.

⁴¹⁴ Isto.